

lijk vermeld werd. — blz. 50 k. 2 r. 19 v.o. staat : vermeldt (Dubois. N. lees : vermeldt Dubois (N. — blz. 53 k. 2 r. 9 v. b. staat : laten, lees : gelaten bl. 45 k. r. 22 l v. b. staat : tweede, lees : derde — k. 2 r. 29 v. b. staat : derde, lees : vierde — blz. 58 k. 1 achter regel 19 v.o. is deze volzin weggevallen : Het is mij eene aangename plicht beide Heeren hierbij openlijk dank te zeggen voor hunne welwillendheid — blz. 60 k. 1. r. 7 v.o. lees : misschien.

DE EENBES (*Paris quadrifolia*)

door

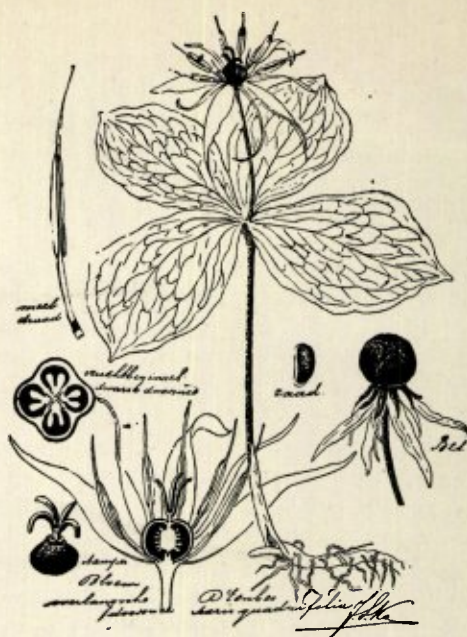
S. J. Kentgens, Sittard.

Lang reeds heeft de lente haar intrede gedaan. Haar eerste boden, de Primula's zijn al verdwenen en de anemonen hebben gebruik gemaakt van de gelegenheid om haar rose-witte kronen te openen in het licht der lentezon. Vrij nog kon deze haar stralen zenden tusschen de takken van boomen en struweel door, waaraan de bladeren nog maar half aanwezig waren of nog beschermd werden door schubben. Of zij zich haastten op te schieten nog vóór grassen en andere planten in weelderigen groei een bedreiging vormden voor haar bestaan.

Een laatste sleutelbloem, een enkel windroosje is er nog ; en, 't kopje wiegelend op den zoelen adem van den lentewind, schijnen ze elkaar te vertellen de sagen, die phantasie weefde om haar bestaan. En wie de taal der bloemen verstaat, vangt verhalen op van schatten, in onderaardsche zalen verborgen, waarheen nimfen den weg wijzen en de deuren openen met... sleutelbloemen. Hij zal de anemone hooren lispelen, dat Venus haar deed opspringen uit de asch van Adonis, haar lieveling, die een oogenblik aan haar beschermende waakzaamheid wist te ontsnappen, zich ter jacht begaf, maar in dit hartstochtelijk geliefd spel den dood vond door een ever, die hem met zijn forsche tanden neervelde. Zij moeten nu jaar in jaar uit de herinnering aan haar beschermeling levendig houden.

Met dat 't seizoen vorderde, werden de levensomstandigheden voor de flora van den boschgrond anders. En andere planten verschenen, aangepast aan de veranderde omstandigheden. Tweebladig dalkruid (*Maianthemum Convallaria*), 't lelietje der dalen (*Convallaria majalis*), Salomonszegel (*Polygonatum officinale*, *P. multiflorum*, *P. verticillatum*) en de eenbes (*Paris quadrifolia*) zijn echte schaduwplanten.

Voor al de laatste is om tal van eigenaardigheden merkwaardig. Inheemsch is 't geslacht *Paris* in Centraal-Azië en den Kaukasus, waar 't in meerdere soorten vertegenwoordigd is ; als een banneling of zwerver, ver levende

van zijn verwanten, zoo is onze eenbes als enkele representante er van in Europa endemisch. In alle loofbosschen op goeden, lossen, niet al te sterk begroeiden grond is ze te vinden, deze zonderling gebouwde en stellig niet typeerende vertegenwoordigster uit de familie der lelieachtigen en van de onderfamilie der *Asparageae* (1 stijl met bes). In den bodem zorgt een wortelstok, in horizontale richting groeiend, voor haar voortbestaan ; tal van bijwortels verzamelen het water met de voedingszouten. Dicht bij de groeipunt verheft zich uit deze ondergrondse de tweede as, aanvankelijk nog door een tweedeelig lager overgangsblad omgeven.

De stengel is rond, wordt 2—3 d.M. hoog en draagt gewoonlijk vier groote, breed elliptische, toegespitste, kromnervige bladen, alle in één vlak liggend. Dit juist kenmerkt deze plant als schaduwplant en zij tracht hierdoor van 't spaarzaam doorvallende licht zich zooveel mogelijk te verzekeren. Door polyphyllie vindt men ook exemplaren met 3, 5 en 6 bladen. Bij die met drie trof ik nooit bloemen.

Uit den oorsprong der bladen verheft zich de bloemsteel, die een eenmantelige bloem draagt. Het bloemdek (perigonium) bestaat uit 2 kransen van 4 bladen ; de buitenste zijn lancetvormig, groen ; de binnenste lijnvormig en altijd wat bleeker. Straalsgewijs gaan ze uit van 't midden der bloem, die daarom actinomorfe (straalvormig) genoemd wordt. De 8 meeldraden staan eveneens in twee kransen van 4. Het donker purperkleurige vruchtbeginsel, de meeldraden met de lange zwavelgele helmknoppen vormen met het bloemdek een duidelijk contrast en trekken de aandacht van bestuivers. Vier stempels zitten op 't kogelvormige vruchtbeginsel, dat vierhokkig is en aan 't oppervlak vier naden vertoont. De bloem

is progynisch, maar blijft kruisbestuiving uit, dan verzekert elke bloem zich door zelfbestuiving van bevruchting, doordat de helmknoppen tegen de stempels gaan aanliggen. Evenals bij de meeste planten, die slechts ééne bloem ontwikkelen, blijft deze ook zeer lang frisch en geopend. De variatie met 't grondtal 3 in de bloemdeelen komt ook voor.

De vrucht is eene ronde zwarte bes, ter grootte van een kers. De bes is evenals de heele plant vergiftig; door haar verlokkelijk uiterlijk is zij vooral voor kinderen gevaarlijk; 't gebruik van meerdere vruchten roept vergiftigingsverschijnselen in 't leven ook bij den mensch. Voor vele vogels is de bes noodlottig. De giftige werking berust op de aanwezigheid van Saponine dat in de plant voorkomt als paristypnine, een dubbelglucoside.

Paris quadrifolia wordt tegenwoordig als officineel middel waarschijnlijk nergens

meer gebruikt. Het schijnt hier of daar als volksmiddel nog te worden aangewend, want 't komt onder den naam van dolwortel voor in de „Lijst van Volksnamen” uitgegeven door de Maatschappij tot Bevordering van Pharmacie. In een oud boek lees ik, dat : „la racine est vomitive. Elle a été conseillée dans la colique. Les feuilles sont purgatives et passent pour sudorifiques et antispasmodiques. Inusité. Les fruits bacciformes sont vénéneux”.

Merkwaardig is de wijze, waarop deze planten besproken worden door geneesplantkundigen van voor een paar eeuwen. We verwijzen naar „Herbarius oft Cruydt-Boeck van Rombertus Dodonaeus” lijfarts van Keizer Maximiliaan II en Rudolf II en van 1582—1585 professor te Leiden, waar de eenbes beschreven wordt in : Het XV Capittel Van Wolfsbesie, oft Spinnecoppen.

AVIFAUNA der Nederlandsche Provincie Limburg,

benevens eene vergelijking met die der aangrenzende gebieden door

P. A. HENS, Valkenburg L.

Fam. : STURNIDAE.

GENUS : STURNUS L. 1758.

8. *Sturnus vulgaris vulgaris* L. 1). Spreeuw. — Volksn. : Sprauw, Spreef en Sprieuw (bij Maastricht). Duitsch : Star. Fransch : Etourneau vulgaire.

Een algemeen bekende broed- en trekvogel, welke meestal in klein aantal overwintert. Alleen bij zeer strenge koude trekken allen weg, althans zag ik in Januari—Februari 1917, gedurende de toen heerschende zeer strenge vorst, in de omgeving van Heerlen geen dezer vogels meer. Hetzelfde kon Pater Riotte voor de omgeving van Steijl vaststellen.

De Spreeuw broedt zoowel in steden als in dorpen onder de daken van gebouwen, in boomholten en nestkastjes.

In het najaar trekken groote scharen (subspecies ?) door onze provincie. De hoofdtrek heeft plaats in October en geschiedt zeer langzaam, zoodat men dagen lang groote vluchten op dezelfde plaatsen ziet rondzwerven en overnachten. Zoo waren in de maanden October, November en December 1921, in de omgeving van Houthem en Valkenburg, bijna dagelijks enorm veel Spreeuwen waar te nemen, welke des morgens in groote vluchten van uit het Z.O. (komende van de slaappleatsen in de omgeving van Culpén ?) naar het N.W. (naar de Maasvalle) trokken om tegen zonsondergang in om-

gekeerde richting weer over te vliegen.

Het overwinteren vindt het meest nog plaats in en om de steden; minder op het platte land.

De voorjaarsstrek begint, naar gelang het weer, half Februari of begin Maart. Regelmatig trekken dan, althans in Zuid-Limburg, kleinere en grootere vluchten in N.O. en O. richting; hoofdzakelijk tegen zonsondergang.

In de aangrenzende laagvlakte van den Rijn algemeen (le Roi. V. f. d. R. p. 198); zoo ook in België (Dubois. N. R. d. O. p. 193).

1) *Pastor roseus* (L.), **Rozenspreeuw**. — Volgens de Avifauna Neerlandica, 1908. p. 11, heet deze zeldzame vogel in Limburg Rozenspreeuw, zulks op gezag van Mr. H. Albarda's Aves Neerlandicae, 1897. p. 12. In dit laatste werk vermeldt Albarda eveneens, dat de soort in Limburg Rozenspreeuw wordt genoemd, zonder dat hij evenwel ook maar met een enkel woord gewag maakt van het bemachtigen van een of meer dezer zeldzame vogels in die provincie. Hij spreekt slechts van het verzamelen van onderscheidene voorwerpen in 1856, evenwel zonder nadere plaatsaanduiding. — Sindsdien zijn nog zes vangsten bekend en wel uit Noord-Brabant, Gelderland en Zuid-Holland, doch geen enkele uit Limburg. — In geen der mij bekende Limburgsche collectiën is de soort aanwezig. Ik vermeen dan ook dezen Spreeuw niet als Limburgschen vogel te mogen vermelden.

Fam. : ORIOLIDAE.

GENUS : ORIOLUS L. 1758/66.

9. *Oriolus oriolus oriolus* (L.). Wielewaal. — Volksn. : Goudmāle. Duitsch : Pirol. Fransch : Lorient jaune.

Zomervogel van de tweede helft van April of begin Mei tot in Augustus. Aankomstdati : 28

April 1908 18 April 1909, 18 April 1912. Roermond, 5 Mei 1918; 5 Mei 1919, 27 April 1920.